

Migracions entorn de la indústria del paper: relacions humanes entre Alcover i la Riba (segles XIX-XX)

Josep M. T. Grau i Pujol

Amb anterioritat han aparegut en aquest mateix *Butlletí del Centre d'Estudis Alcoverencs* diversos articles sobre el moviment migratori d'Alcover vers a les ciutats del Camp (Tarragona, Reus i Valls) o poblacions properes, com la Selva del Camp, a banda de comarques limítrofs (Conca de Barberà). Continuant aquesta línia d'investigació presentem els resultats de l'anàlisi de dos padrons d'habitans de la Riba en relació als emigrants alcoverencs, un de finals del segle XIX i l'altre del primer terç del segle XX.

En primer lloc hi ha una característica comuna entre les dues localitats, que és la presència de les indústries paperera i tèxtil. I, segonament la proximitat entre els dos termes, aquests elements defineixen la tipologia dels emigrants d'un lloc a l'altre.

En l'empadronament de la Riba de l'any 1880 hi ha censades 40 persones nascudes a Alcover, 22 dones (55%) i 18 homes (45%). En les professions dels darrers hi destaquen les vinculades a la transformació de manufactures i la construcció i després l'agricultura.

Oficis dels immigrants alcoverencs a la Riba el 1880 que són caps de casa:

Sector primari (3)

-Pagès: 3

Sector secundari (7)

-Paperer: 5

-Filador: 1

-Paleta: 1

Sector terciari (2)

-Empleat: 1

-Forner: 1

Total: 12

Si ens atenem als oficis dels esposos de les alcoverenques emigrants el pes del sector secundari és absolut, amb set paperers i un calderer, segueix el primari amb tres pagesos, i finalment el terciari amb un empleat.

Ocupació laboral dels marits de les alcoverenques residents a la Riba el 1880

Sector primari (3)

-Pagès: 3

Sector secundari (8)

-Calderer: 1

-Paperer: 7

Sector terciari (2)

-Empleat: 1

-Forner: 1

Total: 13

La geografia dels cònjuges dels emigrants són bastants coincidents en relació al sexe, destaca la Riba, inclosa en les muntanyes de Prades i en segon lloc Alcover, el lloc d'origen (en total són tres parelles amb els dos membres alcoverencs) i finalment la Conca de Barberà.

Naturalesa de les mullers dels emigrants alcoverencs a la Riba el 1880

Camp de Tarragona (3)

-Alcover: 3

Muntanyes de Prades (7)

-La Riba: 7

Conca de Barberà (1)

-Sarral: 1

Total: 11

Naturalesa dels esposos de les emigrants alcoverenques a la Riba el 1880

Camp de Tarragona (3)

-Alcover: 3

Muntanyes de Prades (10)

-Montral: 2

-La Riba: 8

Estranger (1)

-Itàlia: 1

Total: 14

Finalment cal comentar els alcoverencs de pares foranis, que hi neixen pel desplaçament laboral dels progenitors. És el cas d'un serraller amb pare ribetà i mare de Picamoixons i un filador alcoverenc de pare rojalenc (el darrer té un altre fill a Montblanc).

Segons una estadística del 1876, a Alcover existien cinc fàbriques de paper que donaven feina a 24 homes, 6 dones i 10 nens i per altra banda cinc fàbriques de filats on treballaven 94 dones, 27 homes i 41 nens (1) Això motivarà la presència de paperers d'arreu la geografia peninsular, per Catalunya destaquen els originaris de Capellades, la Sènia i Banyoles, entre d'altres.

En un estudi recent sobre Constantí també hem documentat la presència de paperers alcoverencs en aquesta vila, així el 1879 sabem del retorn a Alcover de Josep M. Martí Tell, fabricant de paper en companyia de la seva esposa, Teresa Tomàs (2).

Jordi Cáceres en l'estudi de 2002 sobre les nissagues de paperers d'Alcover ja constata les estretes relacions humanes entre Alcover i la Riba en el segle XVIII, tant en l'aspecte matrimonial com laboral.

El segon padró de la Riba buidat correspon a l'any 1920 i el nombre d'emigrants alcoverencs és molt menor, concretament 25, dels quals 16 són dones (64%) i 9 homes (36%). En aquesta data la Riba comptava amb 874 habitants (el percentatge d'alcoverencs és del 2,8 %) i els nouvinguts principalment procedint de la resta de Muntanyes de Prades, la Conca i el Camp.

En quatre dècades les característiques dels emigrants d'Alcover que vivien a la Riba eren diferents amb una absència de la migració laboral vinculada al paper.

El pes de l'agricultura és major en detriment del secundari, aquest amb dos únics representants i en el terciari sols apareix un ferroviari i dues vídues.

Oficis dels immigrants alcoverencs a la Riba el 1920 que són caps de casa:

Sector primari (4)

-Pagès: 2

-Jornaler: 1

Sector secundari (2)

-Fuster: 1

-Teixidora: 1

Sector terciari (3)

-Ferroviari: 1

-Vidua: 2

Total: 8

Si ens aturem en la dedicació dels esposos de les alcoverenques instal·lades a la Riba el 1920 la pagesia és dominant i la segueix el sector terciari.

Ocupació laboral dels marits de les alcoverenques residents a la Riba el 1920

Sector primari (5)

-Pagès: 1

-Propietari: 1

-Jornaler: 3

Sector secundari (1)

-Espardenyer: 1

Sector terciari (3)

-Carter: 1

-Ferroviari: 1

-Forner: 1

Total: 9

Oficis dels fills dels immigrants alcoverencs a la Riba el 1920

Sector primari (1)

-Pastor: 1

Sector secundari (2)

-Paperer: 1

-Peó: 1

Sector terciari (1)

-Cambrer: 1

Total: 4

Naturalesa de les mullers dels emigrants alcoverenques a la Riba el 1920

Muntanyes de Prades

-La Riba: 1

Camp de Tarragona

-Alcover: 3

Conca de Barberà

-Montblanc: 1

Naturalesa dels marits dels emigrants alcoverencs a la Riba el 1920

Muntanyes de Prades

-La Riba: 5

Camp de Tarragona

-Alcover: 3

-Valls: 1

Creiem que els canvis que afecten a la indústria del paper a les conques dels rius Brugent, Glorieta i Francolí en el segle XX mereixerien un estudi més profund per veure com afecta a l'economia dels pobles de la Riba, Alcover, Montral, l'Albiol, Rojals i Vilaverd i més concretament a les migracions.

NOTES

(1) Roser Puig Tàrrach, "Una estadística econòmica d'Alcover del 1876", *Butlletí.Centre d'Estudis Alcoverencs* (Alcover), 93 (2001). Per més dades vegeu l'obra de Jordi Cáceres-Silva, *La participació d'Alcover en la Catalunya preindustrial: els molins paperers*. Alcover, 2002.

(2) Josep M. Grau-Roser Puig, *Nosaltres també fórem emigrants.Migracions històriques a Constantí (1808-1945)*.Constantí, 2009,p. 69 (L'any 1875 a Constantí hi residien 14 persones originàries d'Alcover).

Apèndix Documental

1. Alcoverencs residents a la Riba segons el padró municipal d'habitants de 1880

-Gertrudis Agràs Albages, nascuda el 1815, ea. 33 (1848), casada amb un pagès de la Riba (Andreu Roig Cervelló).

- Josep Agràs Albages, pagès, nat el 1820, ea. 34 (1854).
- Maria Barberà Garriga, nascuda el 1856, casada amb Joan Martorell, paperer de la Riba.
- Maria Barberà Gener, nascuda el 1845, ea. 21(1866), casada amb el paperer de la Riba, Joan Adserà.
- Teresa Bargalló Pujol, s. nascuda el 1867.
- Salvador Bargalló Roig, paperer, nat el 1841, ea. 21 (1862), casat amb la ribetana Raimunda Òdena Renyer.
- Josep Bargalló Roig, paperer, nat el 1835, ea. 38 (1873).
- Magina Punsoda Pallicer, nat el 1835 ea. 38 (1873), muller de l'anterior.
- Joan Bargalló Punsoda, nat el 1867 ea.6 (1873), fill del matrimoni anterior.
- Josepa Bargalló Roig, nascuda el 1838, ea. 21 (1859), casada amb Antoni Oller Soler, paperer de Montral.
- Francesca Bosc Llevat, nascuda el 1822, ea. 18 (1840), casada amb un paperer de la Riba (Josep Roig Cervelló).
- Joan Calmet Pujol, serraller, s. nat el 1859, ea.3 (1862), el seu pare és un fuster de la Riba i la seva mare és de Picamoixons. Un germà del primer és un ribetà que treballa de confiter.
- Antònia Carnicer Tarés, nascuda el 1840, ea. 8 (1848), casada amb Josep Isern Isern, pagès de Montral.
- Josep Ferrer Alsina, paperer, nat el 1853, ea. 1 (1854), casat amb Paula Oliva Català, de la Riba.
- Maria Gener Roig (la grafia del document és Jané), nascuda el 1857, ea 21 (1878), casada amb Joan Roig Esteve, paperer de la Riba.
- Nicolau Gauset Alomar, paleta, s. nat el 1871, ea. 4 (1875).
- Concepció Gauset Alomar, s. nascuda el 1874, ea. 1(1875). El seu pare és un paleta de la Riba.
- Josep Miró Papiol, empleat, nat el 1844, ea. 26 (1870).
- Rosa Miró Roig, nascuda el 1845, ea. 25 (1870), muller de l'anterior.
- Engràcia Oller Serra, s. nascuda el 1861, ea. 19 (1880), sols feia dos mesos que habitava a la Riba.El seu pare és un pagès de Montral, transeünt.
- Maria Oller Serra, s. nascuda el 1863, ea.17 (1880), germana de l'anterior.
- Josep Pàmies Ferrer, filador, s. nat el 1834, ea.3 (1837).El seu pare és un pagès nat a Rojals. Un germà del primer, Miquel, és nascut a Montblanc i a la Riba treballa de filador.
- Maria Porta Güell, nascuda el 1848, ea.24 (1872), casada amb el paperer de la Riba Andreu Torrents.
- Antònia Puigrodon, nascuda el 1816 ea. 50 (1866), casada amb el calderer Agustí Martorell, nat a Itàlia.
- Josep Ral Alomar, forner, nat el 1844 ea. 31 (1875).
- Tecla Gener Carnicer, nascuda el 1849, ea.26 (1875), muller de l'anterior.
- Isabel Ral Gener, s. nascuda el 1870, ea. 5 (1875), filla de la parella anterior.
- Ignasi Ral Alomar, paperer, nat el 1852 ea. 25 (1877), casat amb Ventura Plana, de Serral.
- Josep Ral Plana, nat el 1877, ea. 0 (1877), fill del matrimoni anterior.

- Jaume Ral Plana, nat el 1879, ea. 1 (1879), germà de l'anterior.
- Paula Ribes, nascuda el 1834, casada amb Antoni Batet, pagès de la Riba.
- Maria Roca Candela, v. nascuda el 1802, ea. 28 (1830).
- Joan Rosselló Palau, filador, nat el 1839, ea. 11 (1850), casat amb la ribetana Josepa Pujol.
- Francesca Rosselló Palau, nascuda el 1834, ea. 39 (1873), casada amb Joan Guivernau, paperer de la Riba.
- Antònia Guivernau Rosselló, nascuda el 1866, ea. 3 (1868), filla del matrimoni anterior.
- Ramon Sans Miret, paperer, nat el 1845, ea. 1 (1846), casat amb Josepa Ferrer, de la Riba.
- Maria Tomàs Bosc, nascuda el 1839, ea.17 (1856), casat amb el paperer ribetà Josep Gomà Pedrol.
- Càndid Tomàs Puig, nat el 1837, ea. 15 (1852).
- Antoni Tombas Nogués, pagès, nat el 1830 ea. 20 (1850), casat amb Maria Batet, de la Riba
- Pere Vellver Òdena, pagès, nat el 1811, ea. 5 (1816).Casat amb la ribetana Maria Soler Calmet.

Font: Arxiu Comarcal de l'Alt Camp (ACAC).Fons municipal de la Riba, padró municipal d'habitants de 1880, sign. top.20.2.390.

2. Alcoverencs residents a la Riba segons el padró municipal d'habitants de 1920

- Josepa Bargalló Punsoda, nascuda el 1865, ea.0 (1865), casada amb un propietari de la Riba.
- Maria Català Serra, nascuda el 1864 ea. 14 (1878), casada amb el carter de la Riba (Francesc Besora)
- Maria Gener Roig, v. nascuda el 1858, ea. 20 (1878), conviu amb el seu fill ribetà, ocupat de pastor.
- Maria Martí Serra, v. nascuda el 1846, ea. 30 (1876).
- Pau Català Martí, paperer, s. nascut el 1880, ea. 0 (1880), fill de l'anterior.
- Josep Català Martí, fuster, nat el 1868, ea. 10 (1878), casat amb Maria Casanoves, de Montblanc.
- Anna Català Martí, nascuda el 1873, ea. 15 (1888), casada amb un espartenyer de la Riba (Josep Roig Gual).
- Antoni Maduell Llaboré, pagès, nat el 1885, ea. 31 (1916).
- Dolors Maduell Tell, nascuda el 1885, ea. 31 (1916), muller de l'anterior.
- Antoni Maduell Maduell, nat el 1908, ea.8 (1916), fill del matrimoni anterior.
- Teresa Maduell Maduell, nascuda el 1910, ea. 6 (1916), germana de l'anterior.
- Francesc Maduell Maduell, nat el 1916, ea. 0.
- Rosa Masquer Barberà, nascuda el 1870, ea. 15 (1885), casada amb un jornaler de la Riba.
- Teresa Oller Isern, teixidora, s. nascuda el 1899, ea. 1 (1900).Té un germà, nascut el 1908 a la Riba (Marcel·lí).
- Maria Oller Isern, nascuda el 1893 ea. 0 (1893), casada amb Joan Roig Roig, jornaler de la Riba.

- Josep Oller Nogués, pagès, nat el 1888, ea. 12 (1900), casat amb la ribetana Matilde Oller.
- Rosa Plana Punsoda, nascuda el 1862, ea. 48 (1910), casada amb un forner de Valls (Francesc Pujol Domènec). El seu primer fill neix a Valls el 1893 i treballa de cambrer.
- Magdalena Robert Roig, s. nascuda el 1889 ea.16 (1905).
- Remei Sants Canela, teixidora, nascuda el 1904, ea. 1 (1905).
- Gabriel Sants Roig, jornaler, nat el 1876, ea.29 (1905).
- Florentina Canela Ferrer, nascuda el 1876, ea. 29 (1905), muller de l'anterior.
- Pere Tell Agràs, ferroviari, nat el 1872 ea. 42 (1914).
- Magdalena Oller Franquet, nascuda el 1876, ea. 38 (1914), muller de l'anterior.
- Pere Tell Oller, peó, nascut el 1904, ea. 16 (1914), fill del matrimoni anterior.
- Maria Tell Oller, nascuda el 1902, ea. 12(1914), germana de l'anterior.

Font: ACAC. Fons municipal de la Riba, padró municipal d'habitants de 1920, sign.top. 20.2.392.

Abreviatures: v: vidu/ua; s: solter/a; ea: edat d'arribada (entre parèntesi l'any).

Article publicat a *Butlletí. Centre d'Estudis Alcoverencs (Alcover)*, 115 (2008), p. 8-16.